

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ”
(для бакалаврів)

МАУП

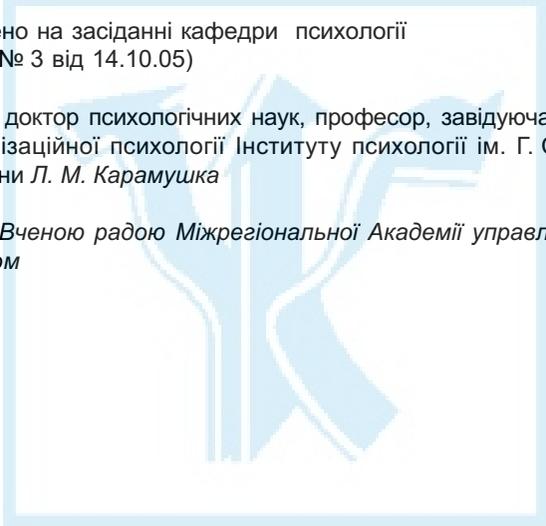
Київ 2005

Підготовлено професором кафедри психології *О. І. Бондарчук*

Затверджено на засіданні кафедри психології
(протокол № 3 від 14.10.05)

Рецензент доктор психологічних наук, професор, завідувача лабораторією організаційної психології Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України *Л. М. Карамушка*

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Бондарчук О. І. Навчальна програма дисципліни “Експериментальна психологія” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2005. — 16 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Експериментальна психологія”, вказівки до виконання контрольної роботи, завдання для контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вивчення особливостей застосування експериментального методу у психології є важливим компонентом професійної підготовки психолога, що допомагає йому дослідити не тільки будь-які психічні явища, а й причини їх виникнення, науково і обґрунтовано прогнозувати прояви певних психічних закономірностей.

Мета вивчення дисципліни “Експериментальна психологія” — здобути знання, а також набути вміння і навички експериментального дослідження психіки. У цьому зв’язку планується розв’язати такі основні завдання дисципліни:

- розкрити особливості становлення і розвитку експериментального методу у психології;
- висвітлити типи, основні етапи і умови застосування експериментального методу дослідження психіки;
- навчити студентів аналізувати і оцінювати валідність проведених психологічних експериментів, достовірність отриманих результатів і можливість їх застосування у психологічній практиці;
- сформувати у студентів навички і вміння експериментального, квазіекспериментального і кореляційного дослідження психіки.

Особливу увагу при цьому приділено складанню програми експерименту, насамперед плануванню і аналізу шляхів досягнення валідності проведення експерименту. Спеціальний акцент у програмі зроблено на окремих типах емпіричного дослідження психіки, які за логікою здобуття фактів психічної реальності наближаються до експерименту (йдеться насамперед про квазіексперимент і кореляційне дослідження).

Поглибленню і розширенню знань, формуванню відповідних умінь і навичок сприятиме виконання контрольних завдань, спрямованих на складання програми експериментального дослідження психіки, а також вивчення рекомендованої літератури.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни
“ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ”

№ пор.	Назва теми
1	Предмет і завдання експериментальної психології
2	Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки
3	Змінні у психології. Вимір змінних
4	Гіпотези у структурі психологічного дослідження
5	Етапи експериментального дослідження психіки
6	Планування психологічного експерименту
7	Інтерпретація результатів експериментального дослідження психіки
8	Кореляційний підхід у психологічному дослідженні

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ”

Тема 1. Предмет і завдання експериментальної психології

Передумови виникнення і становлення експериментального методу у психології.

Витоки експериментальної психології. Внесок різних наук у становлення експериментального методу у психології. Етапи становлення експериментальної психології: долабораторний і лабораторний етапи. Розвиток експериментальної психології. Предмет експериментальної психології на сучасному етапі.

Розвиток вітчизняної експериментальної психології. Різні підходи до розуміння сутності експерименту, його структури (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн та ін.).

Тенденції розвитку й основні проблеми експериментального методу у психології.

Література [1–4; 6–10; 12; 13; 15; 19; 22; 26]

Тема 2. Експеримент у системі методів наукового дослідження психіки

Загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження психіки. Принципи наукового дослідження психіки: загальні (детермінізму, єдності свідомості та діяльності, розвитку, системного підходу та ін.) та спеціальні (принцип репрезентативності об'єкта дослідження, валідності предмета дослідження, надійності експериментальних умов, інваріантності результату, зв'язку теорії з практикою та ін.).

Місце експерименту в системі емпіричних методів дослідження психіки. Специфіка експерименту у психології. Структура експерименту. Типи експериментів. Лабораторний і природний експерименти. Константуючий і формуючий експерименти. Функціональний контроль незалежної змінної як умова психологічного експериментування. Експеримент і квазіексперимент. Кореляційний підхід у психології. Особливості експерименту у віковій, педагогічній, соціальній психології та інших галузях психологічної науки.

Переваги експериментального дослідження психіки порівняно зі спостереженням (можливість вивчення психічної реальності в найсприятливіших умовах, встановлення причин і закономірностей психіки, перевірки істинності наукових теорій тощо). Проблеми експериментального дослідження психіки (неможливість безпосереднього вивчення базових психічних процесів, штучність, порушення природного розвитку подій, етичність, подвійна суб'єктність тощо). Комунікативні артефакти (ефекти Розенталя, Хотторна, аудиторії, первинності тощо) та їх запобігання в експериментальному дослідженні психіки.

Література [1–4; 6–10; 12; 13; 15; 19; 22; 26; 27]

Тема 3. Змінні у психології. Вимір змінних

Поняття змінної у психологічному дослідженні. Види змінних. Незалежні змінні та їх види. Проблема виокремлення та контролю незалежної змінної. Залежні змінні та їх характеристики. Проміжні змінні, їх особливості. Змінні, що контролюються.

Джерела артефактів у маніпулюванні змінними. Змішування змінних і проблема контролю в маніпулюванні змінними.

Вимірювання у психології. Психологічні шкали (за С. Стівенсом). Номінальна шкала. Шкала порядку. Шкала інтервалів. Шкала пропорцій. Основні характеристики шкал. Умови застосування шкал.

Психодіагностичні методики як засоби виміру змінних. Класифікація психодіагностичних методик: за предметною спрямованістю, за джерелом отримання інформації і інформованістю досліджуваних тощо. Критерії якості виміру змінних: об'єктивність, надійність, валідність.

Література [1–5; 11; 12; 16; 17; 20; 21; 23]

Тема 4. Гіпотези у структурі психологічного дослідження

Гіпотеза і психологічні закономірності. Проблема реконструкції психологічної реальності при перевірці гіпотези. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний. Принцип фальсифікації і верифікації наукових гіпотез.

Види гіпотез (причинно-наслідкові, функціональної залежності та ін.). Вимоги до формулювання гіпотез. Ознаки “правильної” гіпотези. Експериментальна гіпотеза та її особливості. Види експериментальних гіпотез. Контргіпотеза і третя конкуруюча гіпотеза.

Статистичні гіпотези при обробці результатів експерименту. Гіпотези про відмінність і подібність. Нуль-гіпотеза. Помилки першого і другого роду при прийнятті статистичного рішення і можливість їх уникнення. Асиметрія висновків при перевірці нуль-гіпотези.

Література [1; 3–5; 8; 10; 12; 19; 26]

Тема 5. Етапи експериментального дослідження психіки

Організація експерименту у психології. Загальна характеристика етапів психологічного експерименту. Проблема досягнення валідності експерименту. Валідність експерименту і експериментальний контроль.

Бездоганий експеримент (ідеальний, нескінченний, повної відповідності) як критерій валідності психологічного експерименту. Фактори часу, завдань і суб'єктивний фактор загрози валідності експерименту.

Особливості досліджуваних і проблема валідності експерименту. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка. Репрезентативність вибірки. Стратегії відбору досліджуваних в експериментальну вибірку.

Практика експериментування і можливі методологічні помилки. Проблема об'єктивності і надійності експериментальних даних.

Обробка і узагальнення результатів експериментального дослідження. Якісна і кількісна обробка результатів експериментування. Проблема інтерпретації результатів експериментального дослідження психіки.

Література [1–5; 9; 12]

Тема 6. Планування психологічного експерименту

Поняття про планування психологічного експерименту. Умови і форми планування. Типи планування. Змістове і формальне планування.

План як експериментальна схема варіювання умов незалежної змінної. Види планів.

Простий план і його різновиди. План з попереднім і підсумковим тестуванням і умови його використання. План з підсумковим тестуванням. План Р. Соломона.

Складний (факторний) план. Планування за латинським і греко-латинським квадратом. Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного. Типи експериментальних схем, що використовуються у процесі вивчення психіки одного досліджуваного.

Література [1; 3–5; 7; 8; 12; 25; 27]

Тема 7. Інтерпретація результатів експериментального дослідження психіки

Поняття про інтерпретацію результатів експерименту. Рівні інтерпретації: змістовий і формальний.

Складові інтерпретації експериментальних результатів. Особливості обробки результатів експериментального дослідження у психології. Кількісна і якісна обробка.

Проблема узагальнення результатів дослідження. Типові помилки узагальнення експериментальних даних.

Вимоги до складання звіту про результати експериментального дослідження психіки. Складові звіту.

Література [1; 4; 5; 11; 12; 14; 22–24]

Тема 8. Кореляційний підхід у психологічному дослідженні

Кореляційний підхід як метод пасивно-спостерегаючого дослідження і як засіб статистичної оцінки гіпотез про зв'язки. Види зв'язку в кореляційних дослідженнях (істинні і хибні кореляції, автокореляції та ін.). Ступінь зв'язку і ступінь відмінностей в кореляційному дослідженні. Залежність вибору коефіцієнта кореляції від виду психологічних шкал. Параметричні і непараметричні коефіцієнти кореляції. Контроль у кореляційних дослідженнях. Підбір груп у кореляційних і квазіекспериментальних схемах. Оцінка валідності кореляційного дослідження.

Література [1; 4; 5; 11; 12; 14; 22–24]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

При підготовці і виконанні контрольної роботи студент повинен:

- вибрати номер завдання за двома останніми цифрами номера своєї залікової книжки;
- підібрати до теми необхідну літературу і ґрунтовно її вивчити;
- узагальнити вивчений матеріал, порівняти розглянуті в літературі поняття і теорії (з відповідними посиланнями на авторів);
- конкретизувати мету і завдання дослідження; сформулювати експериментальну гіпотезу;
- скласти план перевірки цієї гіпотези відповідно до вимог підготовчого етапу експериментального дослідження психіки;
- грамотно оформити роботу, додати список використаної літератури.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між статусом і самооцінкою особистості і розробити план її експериментальної перевірки.
2. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між інтелектом і порядком народжуваності дитини і розробити план її експериментальної перевірки.
3. Сформулювати гіпотезу про “тиск” групи на індивідуальну думку людини та розробити план її експериментальної перевірки.
4. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між часом очікування на певні процедури і успішністю їх проходження і розробити план її експериментальної перевірки.
5. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між продуктивністю запам'ятовування і кількістю повторень і розробити план її експериментальної перевірки.
6. Сформулювати гіпотезу про особливості перебігу психічних процесів особистості, коли вона перебуває наодинці і серед інших людей, розробити план її експериментальної перевірки.
7. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між ефективністю діяльності і рівнем мотивації людини, розробити план її експериментальної перевірки.
8. Сформулювати гіпотезу про можливість існування екстрасенсорного сприймання і розробити план її експериментальної перевірки.
9. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між статтю та ефективністю діяльності і розробити план її експериментальної перевірки.

10. Сформулювати гіпотезу про гендерні особливості агресивності і розробити план її експериментальної перевірки.
11. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між ставленням людини до матеріалу, що запам'ятовується, і успішністю запам'ятовування, розробити план її експериментальної перевірки.
12. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між первинною інформацією про людину та її подальшим оцінюванням і розробити план її експериментальної перевірки.
13. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між рівнем розвитку соціально-психологічного клімату колективу та ефективністю його виробничої діяльності і розробити план її експериментальної перевірки.
14. Сформулювати гіпотезу про існування "ефекту ореолу" та розробити план її експериментальної перевірки.
15. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між статтю та синдромом професійного "вигорання" і розробити план її експериментальної перевірки.
16. Сформулювати гіпотезу про вплив телевізійних програм агресивного спрямування на рівень агресивності особистості, розробити план її експериментальної перевірки.
17. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між локусом контролю і успішністю людини і розробити план її експериментальної перевірки.
18. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між рівнем емоційної напруженості і рівнем інтелектуального контролю за поведінкою, розробити план її експериментальної перевірки.
19. Сформулювати гіпотезу про залежність ступеня навіюваності від віку досліджуваних і розробити план її експериментальної перевірки.
20. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між стилем сімейного виховання і девіантною поведінкою дитини і розробити план її експериментальної перевірки.
21. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між темпераментом і успішністю трудової діяльності і розробити план її експериментальної перевірки.
22. Сформулювати гіпотезу про вплив установки на особливості сприймання людини і розробити план її експериментальної перевірки.
23. Сформулювати гіпотезу про зв'язок ставлення батьків до дитини і її самооцінки і розробити план її експериментальної перевірки.

24. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між ціннісними орієнтаціями батьків і дітей і розробити план її експериментальної перевірки.
25. Сформулювати гіпотезу про гендерні особливості просторового мислення і розробити план її експериментальної перевірки.
26. Сформулювати гіпотезу про вікові особливості пам'яті і розробити план її експериментальної перевірки.
27. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між самооцінкою і рівнем агресивності людини і розробити план її експериментальної перевірки.
28. Сформулювати гіпотезу про зв'язок між статтю і рівнем розвитку емпатії, розробити план її експериментальної перевірки.
29. Сформулювати гіпотезу про вплив стереотипів на особливості сприймання людини і розробити план її експериментальної перевірки.
30. Сформулювати гіпотезу про умови розвитку комунікативних навичок особистості і розробити план її експериментальної перевірки.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет і завдання експериментальної психології.
2. Витоки експериментальної психології.
3. Становлення експериментального методу у психології.
4. Особливості сучасного етапу експериментальної психології.
5. Основні підходи до розуміння експерименту у вітчизняній психології.
6. Загальна характеристика емпіричних методів дослідження психіки.
7. Місце експерименту в системі методів наукового дослідження психіки.
8. Проблеми експериментального дослідження психіки.
9. Проблема етичності психологічного експерименту.
10. Комунікативні артефакти в експериментальному дослідженні психіки.
11. Засоби уникнення комунікативних артефактів.
12. Переваги експерименту як методу психології.
13. Перспективи експериментального методу в сучасній психології.
14. Експеримент як засіб пізнання психіки людини.
15. Структура експерименту.

16. Специфіка експерименту у психології.
17. Принципи експериментального дослідження психіки.
18. Основні відмінності експериментування і спостереження.
19. Типи експериментів та їх характеристика.
20. Лабораторний експеримент: специфіка і доцільність застосування.
21. Природний експеримент у психології.
22. Констатуючий експеримент у психології.
23. Формуючий експеримент у психології.
24. Експеримент у соціальній психології.
25. Експеримент у віковій та педагогічній психології.
26. Квазіексперимент як метод психологічного дослідження.
27. Проблема валідності квазіекспериментального дослідження психіки.
28. Гіпотеза у структурі психологічного дослідження. Рівні гіпотез.
29. Контргіпотеза і третя конкуруюча гіпотеза у психологічному експерименті.
30. Вимоги до формулювання гіпотези.
31. Статистичні гіпотези.
32. Направлені і ненаправлені гіпотези.
33. Нуль-гіпотеза і значущі результати дослідження.
34. Умови відхилення нуль-гіпотези.
35. Помилки першого і другого роду при прийнятті статистичного рішення.
36. Поняття про змінну в психологічному експерименті.
37. Види змінних при перевірці гіпотези.
38. Незалежна змінна: зміст та особливості прояву.
39. Залежна змінна: зміст та особливості прояву.
40. Проміжні змінні.
41. Зовнішні змінні.
42. Змінні і експериментальний контроль.
43. Проблема змішування змінних і можливості її розв'язання.
44. Ефекти послідовності при маніпулюванні змінними і засоби їх уникнення.
45. Вимір змінних у психології.
46. Поняття про шкали у психології.
47. Номінальна шкала.
48. Рангова шкала.
49. Шкала інтервалів і її характеристика.

50. Шкала пропорцій і її характеристика.
51. Методики виміру змінних. Психодіагностичні методики при реалізації експериментального методу.
52. Критерії якості виміру змінних: об'єктивність, надійність, валідність.
53. Розумовий (бездоганний) і реальний експерименти.
54. Ідеальний експеримент.
55. Нескінченний експеримент.
56. Експеримент повної відповідності.
57. Розумовий експеримент і валідність експерименту.
58. Види валідності.
59. Внутрішня валідність (надійність) експерименту.
60. Зовнішня валідність експерименту.
61. Фактори, що загрожують валідності психологічного експерименту.
62. Вибірка і генеральна сукупність.
63. Характеристики вибірки: міри центральної тенденції.
64. Міри мінливості як характеристики вибірки.
65. Репрезентативність вибірки і умови її досягнення.
66. Загальна характеристика стратегій підбору досліджуваних у вибірку.
67. Техніка рандомізації.
68. Стратометричний відбір до вибірки.
69. Метод парного відбору до експериментальної та контрольної груп.
70. Використання природних груп у експериментальному дослідженні психіки і проблема валідності експерименту.
71. Основні етапи експериментального дослідження психіки.
72. Характеристика теоретичного етапу експериментального дослідження психіки.
73. Характеристика підготовчого етапу експериментального дослідження психіки.
74. Планування експерименту. Плани дослідження.
75. Прості експериментальні плани.
76. Факторні плани, їх характеристика.
77. Практика експериментування і можливі методологічні помилки.
78. Поняття про інтерпретацію експериментальних даних. Складові інтерпретації.

79. Якісна і кількісна обробка даних експериментального дослідження.
80. Статистична обробка даних.
81. Можливості аналізу латентних закономірностей експериментальних даних.
82. Проблема пояснення експериментальних даних.
83. Форми пояснення даних психологічного експерименту.
84. Узагальнення експериментальних даних і його види.
85. Можливі помилки узагальнення експериментальних даних.
86. Експериментальний контроль і валідність експерименту.
87. Кореляційний підхід у психологічних дослідженнях.
88. Контроль валідності в кореляційному дослідженні психіки.
89. Особливості підбору груп у кореляційному дослідженні.
90. Ступінь зв'язку і ступінь відмінностей у кореляційному дослідженні.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Анастаси А., Урбина С.* Психологическое тестирование. — СПб.: Питер, 2001. — 688 с.
2. *Бондарчук О. І.* Експериментальна психологія: Курс лекцій. — К.: МАУП, 2003. — 120 с.
3. *Бурлачук Л. Ф.* Словарь-справочник по психодиагностике. — СПб.: Питер, 2000. — 528 с.
4. *Бююль А., Цефель Р.* SPSS: искусство обработки информации. — СПб.: ДиаСофтЮП, 2001. — 608 с.
5. *Ганзен В. А., Балин В. Д.* Теория и методология психологического исследования: практическое руководство. — СПб.: Изд-во СПбГУ, 1991.
6. *Гласс Дж., Стенли Дж.* Статистические методы в педагогике и психологии. — М.: Прогресс, 1976.
7. *Готтсданкер Р.* Основы психологического эксперимента. — М.: Изд-во МГУ, 1982. — 464 с.
8. *Дружинин В. Н.* Структура и логика психологического исследования. — М.: ИП РАН, 1994. — 164 с.
9. *Дружинин В. Н.* Экспериментальная психология. — СПб.: Питер, 2000. — 286 с.

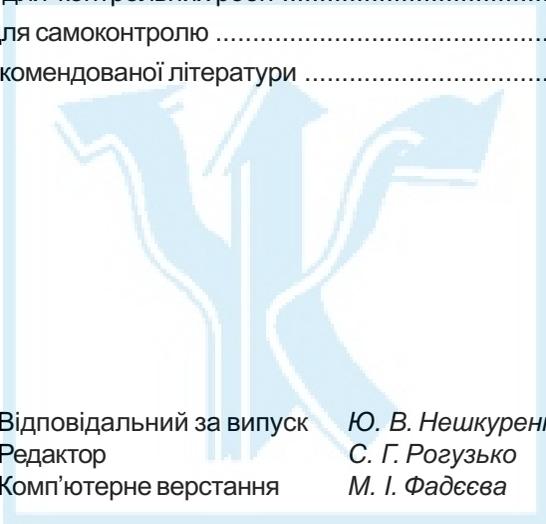
10. *Интерпретация и анализ данных в социологических исследованиях* / Под ред. В. Г. Андrenкова, Ю. Н. Толстовой. — М.: Наука, 1987. — 255 с.
11. *История становления и развития экспериментально-психологических исследований в России: Сб. науч. тр.* / Под ред. Б. Ф. Ломова, Е. А. Будиловой, В. А. Кольцовой. — М.: Наука, 1990. — 216 с.
12. *Корнилова Т. В. Введение в психологический эксперимент.* — М.: Изд-во МГУ; ЧеРо, 2001. — 256 с.
13. *Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях.* — СПб., 1996. — 392 с.
14. *Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: У 2 т.* — Т. 1. Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології. — К.: Форум, 2002. — 319 с.
15. *Методики диагностики психических состояний и анализа деятельности человека* / Под ред. Л. Г. Дикой. — М.: ИП РАН, 1994.
16. *Методики социально-психологического исследования личности и малых групп* / Под ред. А. Л. Журавлева и Е. В. Журавлевой. — М.: ИП РАН, 1995.
17. *Методы исследования в психологии: квазиэксперимент* / Под ред. Т. В. Корниловой. — М.: Прогресс, 1998. — 296 с.
18. *Лайнс Э., Масляч К. Практикум по социальной психологии.* — СПб.: Питер, 2000. — С. 38 — 60.
19. *Поппер К. Логика и рост научного знания: Избр. труды.* — М.: Прогресс, 1984. — 605 с.
20. *Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии* / Под ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. — СПб.: Питер, 2000. — 560 с.
21. *Психологическая диагностика* / Под ред. К. М. Гуревича, Е. М. Борисовой — М.: Изд-во УРАО, 2001. — 302 с.
22. *Роговин М. С. Психологическое исследование.* — Ярославль, Изд-во ЯрГУ, 1979. — 66 с.
23. *Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии.* — СПб.: ООО "Речь", 2002. — 350 с.
24. *Солсо Р. Л., Маклин М. К. Экспериментальная психология.* — СПб., 2003. — 272 с.
25. *Хикс Ч. Основные принципы планирования эксперимента.* — М.: Мир, 1967. — 406 с.

26. *Шейко В. М.* Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. — К.: Знання-Прес, 2002. — 295 с.
27. *Экспериментальная психология* / Под ред. П. Фресс, Ж. Пи-аже. — М.: Прогресс, 1966–1978. — Вып.1–9.
28. *Ядов В. А.* Социологическое исследование: Методология, программы, методы. — Самара: Изд-во Самар. ун-та, 1995. — 311 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Експериментальна психологія”	4
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Експериментальна психологія”	4
Вказівки до виконання контрольної роботи для студентів заочної форми навчання	8
Завдання для контрольних робіт	8
Питання для самоконтролю	10
Список рекомендованої літератури	13

Відповідальний за випуск	<i>Ю. В. Нешкуненко</i>
Редактор	<i>С. Г. Рогузько</i>
Комп'ютерне верстання	<i>М. І. Фадєєва</i>

МАУП

Зам. № ВКЦ-2443

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП